ارمغـان طرب

نغمه‌نگاری‌های موسیقی ایران، از صفویان تا مشروطه

Musical Souvenirs:
European Transcriptions of Persian Music
(1600-1910)

گردآوری
محسن محمدی

Compiled by
Mohsen Mohammadi

مؤسسه‌ی فرهنگی ـ هنری ماهور Mahoor Institute of Culture and Arts
تهران ۱۳۹۴ 2015

تقدیم به کارل کوگله

For Karl Kügle

سپاسگذاری

تهیه بعضی از این آثار با کمک دانشگاه اوترخت ممکن شده است، خصوصاً مرهون کمک‌های پروفسور امیل وِنِکِس و یوست فان خِمِرت هستم. یزهار کارشون نوازنده‌ی هارپسیکورد تصویری دیجیتال از *آواز راگ* برایم تَهیه کردند. اطلاع یافتن از دست‌نوشته‌ی خوجکو را مرهون استادم اکهارد نویباور هستم. هم‌چنین رکساندرا مارینسکو متن انگلیسی و ساسان فاطمی متن فارسی را بازبینی کردند. از همگی صمیمانه سپاسگزارم.

انجام پژوهش دکتری و گردآمدن این مجموعه که محصول فرعی آن بود، بی‌کمک پروفسور کارل کوگله ممکن نمی‌شد. از صمیم قلب از ایشان سپاسگزارم و این کتاب را به‌ایشان تقدیم می‌کنم.

Acknowledgement

During the procedure of obtaining digital copies of these scores, I received help from Utrecht University, and I am particularly grateful to Joost van Gemert and Professor Emile Wennekes. Yizhar Karshon, harpsichordist, helped me to obtain a digital copy of the *Avâz-é Râg*, Chodźko's manuscript of Persian songs was brought to my attention by Professor Eckhard Neubauer, Ruxandra Marinescu in Utrecht, and Sasan Fatemi in Tehran edited my texts in English and Persian. I would like to express my sincere gratitude to all.

Last but not least, starting my PhD research and finding these works, which was a byproduct of my PhD research, would not have been possible without the great help that I received from Professor Karl Kügle. I would like to thank him wholeheartedly, and I would like to dedicate the present volume to him.

فهرست

پیش‌گفتار ۱۱

بخش نخست: تصنیفی از دوره‌ی صفویان ۱۳

یادداشت ۱٤

تصنیف ۱٦

بخش دوم: آهنگی از دوره‌ی زندیان ۱۷

یادداشت ۱۸

تصنیف ۲۰

بخش سوم: تصنیف‌های نوازندگان فتح علی‌شاه ۲۱

یادداشت ۲۲

کوراوغلو ۲٦

تصنیف آذربایجانی ۲۸

فنجان ۲۹

شش تصنیف دیگر ۳۰

مجموعه‌ای از متن تصنیف‌های قاجاری ۱ (الکساندر خوجکو) ۳۷

بخش چهارم: تصنیف‌های دوره‌ی ناصرالدین‌شاه و مظفرالدین‌شاه ۸۱

یادداشت ۸۲

ده تصنیف ایرانی ۹٦

بیست تصنیف ایرانی ۱۰۲

تصنیف‌های ایرانی ۱۱۳

دوازده تصنیف ایرانی ۱۲۱

مجموعه‌ای از متن تصنیف‌های قاجاری ۲ ..... ۱۵٦

مجموعه‌ای از متن تصنیف‌های قاجاری ۳ (ژوکوفسکی) ۱۸۹

بخش پنجم: موسیقی دستگاهی **۲۸۱**
یادداشت **۲۸۲**
آواز ایرانی **۲۹۵**
آواز ماهور ۱ ..... **۳۰۰**
آواز ماهور ۲ ..... **۳۰۷**
آواز راگ **۳۱۵**
دستگاه همایون **۳۲۰**
آواز و تصنیف ایرانی **۳۲۸**
بخش ششم: موسیقی نظامی **۳۷۹**
یادداشت **۳۸۰**
سرود ملی ایران برای پیانو **۳۸٤**
سرود ملی ایران برای ارکستر **۳۸۵**
مارش قجر برای پیانو ۱ ..... **۳۹۲**
مارش قجر برای پیانو ۲ ..... **۳۹٤**
تهرانی، کوادریل برای پیانو **۳۹۸**
تهرانی، کوادریل برای ارکستر **٤۰٤**
مارش Karne برای پیانو **٤۱۸**
مارش ایرانی برای پیانو **٤۲۰**
مارش ایرانی برای پیانو **٤۲۱**
کوادریل ایرانی برای پیانو **٤۲۳**
آواز ایرانی برای ارکستر ۱ ..... **٤۲۹**
آواز ایرانی برای ارکستر ۲ ..... **٤٦۲**
اصفهان، پولکا برای ارکستر **٤۷۸**
کتابشناسی **٤۹۵**
نمایه **۵۰٤**

Table of Contents

Note **12**

Part I: A song from the seventeenth century **13**

Note **15**

Song **16**

Part II: A song from the late eighteenth century **17**

Note **19**

Song **20**

Part III: The songs of the court musicians of Fath-Ali Shah (1797-1834) **21**

Note **24**

Koroghlu **26**

Azerbaijani song **28**

Fenjān **29**

Six Persian songs **30**

Song-text collection I (Aleksander Chodźko) **37**

Part IV: The songs of the era of Naseroddin Shah (1848-1896) and Mozaffaroddin Shah (1896-1907) **81**

Note **90**

10 Airs Populaires Persans **96**

20 Airs Populaires Persans **102**

Airs Populaires Persans **113**

Twelve Persian Songs **121**

Song-text collection II **156**

Song-text collection III (Valentin Zhukovski) **189**

Part V: Transcriptions of the classical music (dastgāh) **281**

Note **288**
Hâvâs Irani **295**
Avâz-é Mâhoûr I **300**
Avâz-é Mâhoûr II **307**
Avâz-é Râg **315**
Dèstgâh-é Homâyoûn **320**
Avâz et Tèsnîf Persans **328**

Part VI: Military music **379**

Note **382**
Hymne National Persan for piano **384**
Hymne National Persan for orchestra **385**
Kadjars Marsche for piano I **392**
Kadjars Marsche for piano II **394**
Le Téhérani, quadrille for piano **398**
Le Téhérani, quadrille for orchestra **404**
Karne Marsh for piano **418**
Marche Persane for piano **420**
Marche Persane for piano **421**
Quadrille Persan for piano **423**
Havaz Irani for orchestra I **429**
Havaz Irani for orchestra II **462**
Ispahan, Polka for orchestra **478**

Bibliography **495**
Index **507**

پیش‌گفتار

آثاری که در مجموعه حاضر کنار هم قرار گرفته‌اند حاصل جستجوهایی بوده که از ابتدای شروع تحقیق دکتری در دانشگاه اوترخت در سال ۲۰۱۰ به‌طور مکرر و هر بار با صرف وقت طولانی انجام شده است. قرار گرفتن این آثار در یک مجموعه ارزش زیادی برای پژوهشگران خواهد داشت، خصوصاً که تصویر اصل آثار منتشر می‌شود تا استنتاج بر مبنای اصل منابع ممکن باشد. قطعاً آثار دیگری هست که هم‌چنان در انتظار معرفی باشند، اما بعضی آثار را با آگاهی کنار گذاشته‌ام. از جمله‌ی این آثار «آوازهای درویشان» است که در ابتدای سده‌ی نوزدهم در مجله‌ی موسیقی‌شناسی به‌زبان آلمانی منتشر شد (Die Chöre der Derwische" 1822). سال بعد همین مقاله ترجمه شده و در مجله‌ی موسیقی شناسی بریتانیا منتشر گشت، اما عنوان آن به «آوازهای درویشان پارسی» تغییر داده شد (On the Chorusses of the Persian Dervishes" 1823). در سالیان اخیر مقاله‌ی انگلیسی به‌فارسی نیز ترجمه شده و به موسیقی ایران ارتباط داده شده است (کاشف ۱۳۷۱). اما چنان که در اصل آلمانی مقاله آمده، گردآورنده‌ی این آهنگ‌ها در استانبول بود نه تهران، و آهنگ‌ها مربوط به درویشان مولویه بودند که طبق سنت طریقت مولویه بر اشعار فارسی مولوی خوانده می‌شدند (Die Chöre der Derwische" 1822, 693).

آثار بخش‌های یک تا سه و مجموعه بلر فرچایلد به‌صورت دیجیتال در دسترس بودند، و پس از آن که نسخه‌ی دیجیتالی از آثار دیگر تهیه شد، بعضی از تصاویر دیجیتال در وبسایت‌های کتابخانه‌های مربوط در دسترس قرار گرفتند. اما دسترسی آزاد به‌همه‌ی تصاویر هنوز ممکن نیست. چند نمونه هم در ژورنال‌های فرانسوی منتشر شده بود که توانستم نمونه‌ای از اصل ژورنال را خریداری و استفاده کنم.

در تصنیف‌های فارسی ممکن است که یک شعر با آهنگ‌های متفاوت یا مشابه خوانده شود، یا یک آهنگ بر دو شعر مرتبط یا نامرتبط با هم اجرا شود. ممکن است با تغییر یک پرده یک ملودی و شعر را در دو مایه که در یک پرده اختلاف دارند اجرا کرد، مانند ابوعطا و شوشتری. بسیاری از تصنیف‌های دستگاه‌های سه‌گاه و چهارگاه در هر دو دستگاه قابل اجرا هستند. با در نظر داشتن این دلایل از مقایسه اشعار و تصنیف‌های مختلفی که در این مجموعه آمده است خودداری کردم. زیرا به این نتیجه می‌رسید که تصنیف‌هایی که اشعار مشابه دارند یکی هستند اما این نتیجه صحیح به‌نظر نمی‌آمد. تنها به‌یکی دو تصنیف مانند شازده اعتضاد، میخواهی لبو بیارم، و مژده به بلبل دهید اشاره شده است.

Note

Finding the following sources was the result of a long and time-consuming search that I have carried out since I started my PhD research at Utrecht University in 2010. Having all these works in one volume would be a valuable help to the scholars whose works are related to the music in Persia, especially if the works are published as a fac-simile edition. There must be similar works that I failed to find, but I left some works out purposefully. For instance, "Die Chöre der Derwische" which was first published in German in 1822 ("Die Chöre der Derwische" 1822). It was translated into English in 1823 but the title was altered to "On the Chorusses of the Persian Dervishes" ("On the Chorusses of the Persian Dervishes" 1823). Recently, the English version has been translated into Persian as a piece of Persian music (Kasheff 1993). As the original German publication explained, the songs were collected in Istanbul and they were sung by the Turkish Sufis of Mevlevi order ("Die Chöre der Derwische" 1822, 693); however, traditionally the lyrics would be Persian poems by Rumi.

Notations of the part one to part three as well as the song collection of Blair Fairchild were available online, some of the other notations became available after I ordered a digital copy, while the rest are not yet available. A few of these works were published by French journals, and I managed to find and buy the original copies of several journals.

Persian songs can be sung with different melodies, or the same melody can be sung with different lyrics from the same or different poems. It is also common to sing the same song in different modes by changing one fret only, such as the two modes of Abu-'Atā and Shushtari. Many of the songs which are in dastgāh Chahārgāh and dastgāh Segāh could be sung in either one. Having all this in mind, I avoided tracing similar songs across various sources, so that different songs are not mistaken as being the same. Nonetheless, I have referred to several songs, such as Shāzdeh E'tezād, Mikhāhi Labu Biāram, and Mozhdeh be Bolbol Dahid, in order to provide specific examples while discussing the content of a certain volume.